

Г.Т. Аюпова
М.Е.Мазанбекова

Alikhan Bukeikhanov University, Семей қ., Қазақстан
(E-mail: ¹gulbarshin63@mail.ru, ²mika_98.14@mail.ru)

Жоғары мектеп оқытушысының кәсіби педагогикалық іс-әрекетінің теориялық мәселелері

Аңдатпа. Мақалада жоғары мектеп оқытушысының кәсіби педагогикалық іс-әрекетінің теориялық негіздері қарастырылған. Кәсіби іс-әрекеттегі өзгешеліктер жоғары мектеп оқытушысының кәсіби дамуындағы басты бағытты айқындайды. Осыған байланысты оқытушының кәсіби іс-әрекетіне түрткі болатын басыңқы құндылықтар, мотивтер, қажеттіліктер жүйесі байқалады. Кәсіби іс-әрекет құрылымындағы бөліктердің бірінің басымдылықпен таңдалынуы оқытушының маман ретіндегі бағыттылығының мазмұны қарастырылған. Жоғары мектеп оқытушысының тұлғалық қасиеттері кәсіби іс-әрекеті жүзеге асыруға және жетілдіруге, білім беру субъектілердің өзін-өзі танытуына елеулі мүмкіндік беретін интеграцияланған, синтезделген және өзара байланысты күрделі құрылым ретінде анықталады. Жоғары мектеп оқытушысының тұлғалық дамуының құрылымдық мазмұны теориялық модельдеудің негізінде түсініліп, танылады. Жоғары мектеп оқытушысының тұлғалық дамуы оңды бағытта және негативті, яғни деформациялық сипатта болады. Жоғары мектеп оқытушысының тұлғалық зерттеудің педагогикалық психологиялық негіздерімен әдіснамалық бағыттарының нақтыланып, қорытылуы сәйкес ғылымдар, білім беру теориясымен әдіснамасы үшін маңызды болады. Жоғары мектеп оқытушысының кәсіби іс-әрекетіне және кәсіби педагогикалық қарым-қатынасына байланысты оның тұлғалық дамуының педагогикалық-психологиялық мәселелерінің талданып, айқындалуы қазіргі кездегі жоғары мектеп педагогикасы мен жоғары мектеп психологиясы саласында мәнді болады.

Түйін сөздер: жоғары мектеп оқытушысы, кәсіби педагогикалық іс-әрекет, жетекші әрекет, бірлескен ақыл-ой әрекеті, педагогикалық біліктілік

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2021-137-4-140-147>

Кіріспе

Жоғары мектеп оқытушысының кемел тұлға ретінде танылуы кәсіби іс-әрекетінің мазмұнымен және оны ұйымдастырып, жүзеге асыру ерекшеліктерімен байланысты.

Оқытушының тұлғалық дамуын іс-әрекеттік тұрғы дәйектей алатыны отандық және шетелдік ғылыми бағыттарда дәлелденген. Кеңестік ғалым А.Н. Леонтьев [1, 67б.] енгізген «жетекші іс-әрекет» ұғымы онтогенездің

белгілі бір кезеңіндегі адамның психикалық, тұлғалық дамуын анықтайтыны белгілі. Оқытушының кәсіби және тұлғалық сипаттарының өзара тәуелді, өзара байланысты болуы іс-әрекет арқылы ғана дәлелденеді.

Ал нақты жоғары мектеп оқытушысының кәсіби іс-әрекеті, оның тұлғалық дамуы Т.А. Вековцева, З.Ф. Есарева, С.М. Жақыпов, Н.В. Кузьмина, Г.М. Ложкова, Л.А. Лазаренко, А.Н. Лымарь, А.К. Мынбаева, және т.б. ғылыми зерттеулерінде арнайы қарастырылған.

Негізгі бөлім

Әдебиетте педагогтың кәсіби іс-әрекеті «педагогикалық іс-әрекет» ұғымымен бір мәнде қарастырылады. Және көптеген еңбектердегі ЖОО-дағы педагогикалық іс-әрекеттің анықтамасында жалпы сипат бар. Мысалы, «Жоғары мектеп педагогикасы» атты еңбегінде А.К. Мынбаева «Педагогикалық іс-әрекет – болашақ маманның тұлғасын, оның кәсіби даярлығын қалыптастыруға бағытталған іс-әрекет» деп анықтама берген [2, 61-62 б.].

Әдебиетке жасалған талдауда жоғары мектеп оқытушысының кәсіби іс-әрекетінің өзгешеліктері оқытушының кәсіби іс-әрекеті күрделі ұйымдасқан белсенділік формасы ретінде қарастырылады. Себебі оқытушының кәсіби іс-әрекеті мынадай аспектілерден тұрады:

- оқыту әрекеті;
- тәрбиелеу;
- ұйымдастырушы;
- әдіскерлік;
- ғылыми-зерттеу іс-әрекеті;
- инновациялық;
- жобалап-бағдарлаушы; және т.б.

Әр аспектілердің мазмұны, тәсілдері және функционалдық бағыттары бойынша айырмашылықтары болады. Кейде жоғары мектеп оқытушысының өзінің маман ретіндегі бағыттылығына байланысты бұл аспектілердің бірі басқасынан басым болуы да мүмкін. Яғни бір оқытушының кәсіби іс-әрекетінде ғылыми-зерттеушілік, басқасында оқыту, әдіскерлік, т.с.с. маңызды орын қалады.

Олардың жиынтығы кәсіби маман дайындауға, жастардың әлеуметтенуіне, білім жасап, оны беруге бағытталатындықтан оқытушының кәсіби іс-әрекеті әдебиетте кейде «оқыту-тәрбиелеу іс-әрекеті немесе «ғылыми-педагогикалық іс-әрекет» ұғымдармен бір мағынада, синоним секілді қолданыла береді. Қалай болғанда да жоғары мектеп оқытушысы болашақ мамандарды кәсіби дайындау міндеттерін атқарады. Осыған байланысты оқытушы білім берудің басқа буындарындағы сияқты оқыту-тәрбиелеу іс-әрекетін толықтай ұйымдастырады және жүзеге асырады.

Оқытушының кәсіби іс-әрекеті кез келген іс-әрекет түрлерімен байланысты болатын-

дықтан, жоғары мектеп оқытушысының кәсіби іс-әрекетінде төмендегі белсенділік түрлерінің барлығы бейнеленеді:

- танымдық іс-әрекет;
- жаңғыртушы іс-әрекет;
- құндылыққа бағдарланушы әрекеттер;
- шығармашыл әрекеттер;
- коммуникативті іс-әрекет; және т.б.

Н.Д. Хмель [3, 62б.] мен оның ғылыми мектебінде педагогтың кәсіби іс-әрекетінің объектісі ретінде педагогикалық үдеріс тағайындалған. Мұнда педагогикалық үдерістің біртұтастық сипаты дәйектелген. Бұл Н.Д. Хмельдің біртұтас педагогикалық үдеріс (БПУ) теориясы жоғары мектеп оқытушысының да кәсіби іс-әрекетіне негіз болады. Себебі ғалымның педагогикалық үдерісті оқыту-тәрбиелеу іс-әрекетіндегі субъектілердің өзара әрекеттестігі ретінде анықтауы әмбебаптықты көрсетеді. Сондықтан Н.Д. Хмельдің біртұтас педагогикалық үдеріс теориясы жоғары мектеп оқытушысының кәсіби-тұлғалық дамуы, оның кәсіби іс-әрекеті құрылымдық-мазмұндық аспектілерін талдауға негіз болады.

Іс-әрекеттің қандай да бірнеше құрылымдық бөліктерден жинақталады (С.Л. Рубинштейн, А.Н. Леонтьев, және т.б.). Осыған байланысты әдебиетте кәсіби іс-әрекет құрылымдары бойынша қарастырылады. Жоғары мектептегі педагогикалық іс-әрекеттің құрылымына, оқытушының оқыту-тәрбиелеу іс-әрекетінің жүйелігіне байланысты алғашқы еңбектер кеңестік ғалым Н.В. Кузьминаның еңбектерінде қарастырылған. Ол мектеп мұғалімінен бастап жоғары мектеп оқытушысына дейін білім беру саласындағы барлық субъектілердің іс-әрекетінің құрылымын қарастырып, моделін құрған. Ол жоғары мектептегі оқытушының ғана емес куратордың, әкімшіліктегі тұлғалардың педагогикалық іс-әрекеттерінің құрылымын анықтайды.

Ол педагогикалық жүйенің «қарапайым құрылымдық бөліктерден» құрылатынын ескерттеді педагогикалық жүйенің басты сипаттамалары болатын бөліктерін 5 түрге бөледі, олар:

- 1) оқытудың мақсаты;
- 2) оқыту ақпараты (мазмұны);
- 3) педагогикалық коммуникация құралдары;

4) педагог;

5) білім алушы.

Педагогикалық жүйенің құрылымдық бөліктері бір-бірімен байланысты болады. Осы құрылымдық бөліктер арқылы педагогикалық жүйе басқа жүйелерден өзгешеленеді. Оның бір құрылымдық бөлімі болмай қалса, педагогикалық жүйе де болмайды.

Н.В. Кузьмина бұл педагогикалық жүйенің функционалдық бөлімдерін анықтайды. Ол функционалдық бөліктерге байланысты педагогикалық жүйенің педагогикалық іс-әрекет болатынын дәйектейді. Осылайша Н.В. Кузьмина педагогикалық жүйедегі қызметіне байланысты педагогикалық іс-әрекетті функ-

ционалдық бөліктермен анықтайды. Педагогикалық іс-әрекеттің бұл функционалдық бөліктері келесідей аталады:

1) педагогикалық іс-әрекеттің жобалаушы бөлігі;

2) педагогикалық іс-әрекеттің гностикалық бөлігі;

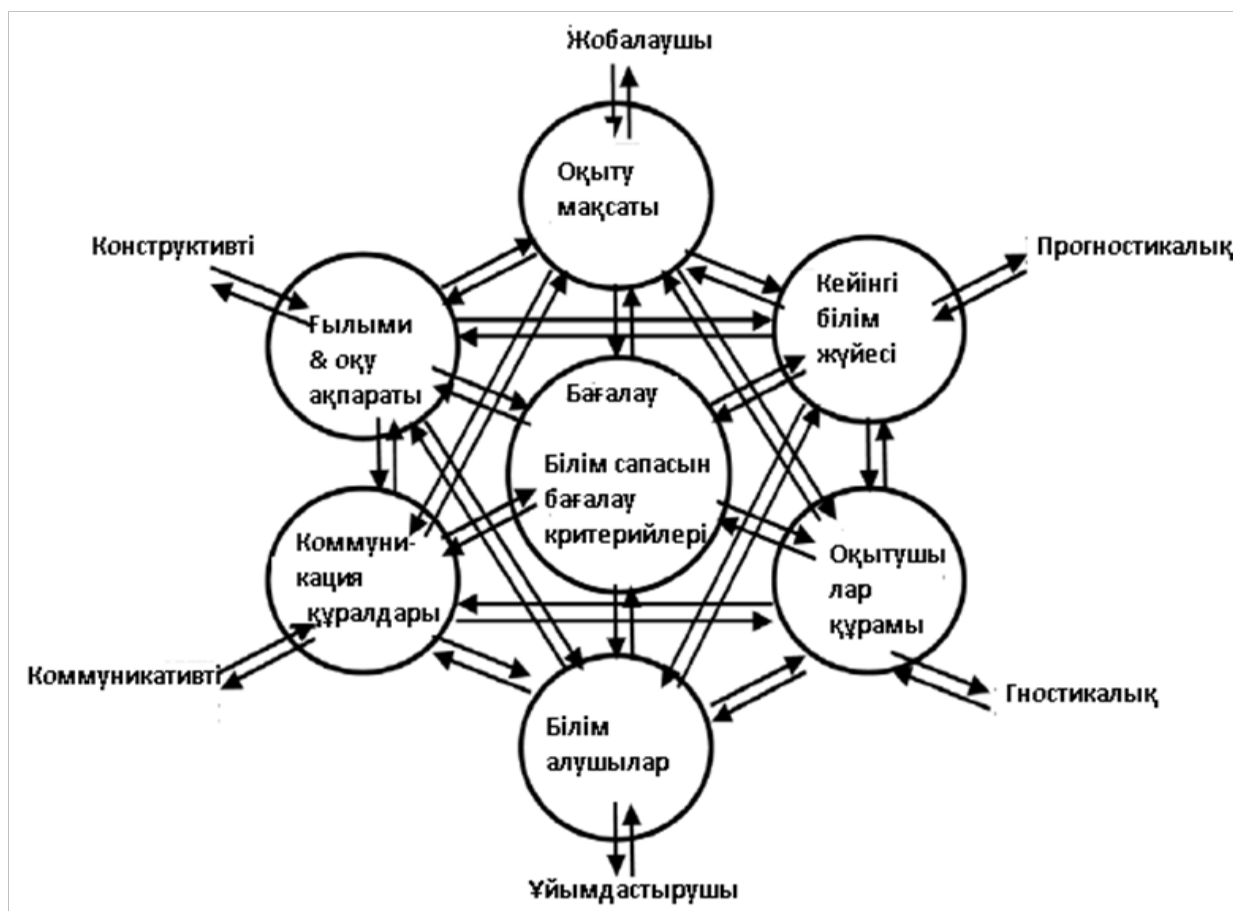
3) педагогикалық іс-әрекеттің ұйымдастырушы бөлігі;

4) педагогикалық іс-әрекеттің коммуникативті бөлігі;

5) педагогикалық іс-әрекеттің конструктивті бөлігі.

Н.В. Кузьмина жоғары мектеп оқытушысының педагогикалық іс-әрекетінің құрылымдық

Педагогикалық біліктілік	Педагогикалық біліктілік сипаттамасы
1	2
Гностикалық біліктілік	Шетелдік және отандық дереккөздер бойынша ғылымдағы жаңалықтарды қадағалау, оларды студенттерге таныстыру Студенттерденөзі емтихан қабылдау және курстың меңгерілуін, курстың тараулары мен бөлімдерінің қабылданылуын талдау Өзінің ақпаратты баяндауына студенттердің реакциясын талдау
Жобалаушы біліктілік	Студенттердің бағдарлама бойынша оқу материалын меңгеруін ғана мақсат етпей, олардың алған білімді келешекте практикада қолдана алуын көздеуі Мамандық бойынша дереккөздермен және өзбетінше студенттердің жұмыс жасауы үшін тапсырмалар жүйесін жобалау Студенттерді ақыл-ой, адамгершілік және саяси тәрбиелеу құралы ретінде өзі оқитын курсты жобалау
Конструктивті біліктілік	Ғылыми ізденіс саласында зерттеушілік ойды дамыту үшін студенттердің зейінін аудару мақсатында оқу ақпаратын конструкциялау Танымдық тапсырмаларды және студенттердің өзбетінше ойлауына түрткі болатын тәсілдерді құрастыру
Коммуникативті біліктілік	Өзінің оқу курсына студенттердің қызығушылығын тудыру, оны оқып-меңгерудің маңызын түсіндіру Студенттердің ғылым әдістерін шығармашылықпен меңгеруге қабілетті екендеріне және ғылым дамуына өз үлестерін қоса алатындарына сенімділіктерін тәрбиелеу
Ұйымдастырушы біліктілік	Сабақтың басталуын және аяқталуын дәлдікпен, ал сабақта өзінің және студенттердің белсенді жұмысын ұйымдастыру Сабаққа дайындалу мен сабақ өткізуге байланысты өзінің уақыты мен іс-әрекетін ұйымдастыру Оқу ақпаратын және оны қабылдаумен, меңгерумен байланысты студенттердің іс-әрекетін ұйымдастыру



Сурет 1. Педагогикалық жүйенің құрылымдық және функционалдық бөліктерінің өзара байланысуын нақтылайтын А.А. Остапенконың моделі (Н.В. Кузьмина бойынша)

және функционалдық бөліктердің байланысын «педагогикалық біліктілік» деп анықтайды. Оқытушының педагогикалық іс-әрекетінің тиімділігі психологиялық-педагогикалық біліктіліктер арқылы анықталатынын айта келіп, педагогикалық іс-әрекетті жүзеге асырудағы жоғары мектеп оқытушысының педагогикалық біліктіліктерін де сипаттап, осыған сәйкес кесте құрып, сипаттамасын ұсынады [4,116.]. Бұл 1-кестеде көрсетілген.

1-кесте. Жоғары мектеп оқытушысының педагогикалық іс-әрекетінің құрылымы (Н.В. Кузьмина бойынша)

Ал, А.К. Маркова психологиялық-педагогикалық біліктілікті кәсіби мәнді әр түрлі амалдар мен әрекеттердің жиынтығы ретінде қарастырып, оқытушы біліктілігінің ерекшеліктерін үлкен жеті топқа бөліп, сипаттайды:

- педагогикалық жағдайды тани алу және оны педагогикалық тапсырма түріне айналдыру біліктілігі;
- әрқашан «неге, кімді, қалай үйрету, оқыту керек?» деген секілді сұрақтардың жауабын таба алу біліктілігі;
- өзінің кәсіби іс-әрекетін үздіксіз жетілдіре алу біліктілігі;
- қарым-қатынастың тиімділігін арттырудың жолдарын таба білу біліктілігі;
- педагогтың өзінің шығармашылық мүмкіндіктері мен әлеуетін жүзеге асыру біліктілігі;
- пәнді оқытуды бастағанда және оның соңында студенттердің білім, біліктілік және дағдыларының сипатын анықтай алу біліктілігі, олардың өзбетінше оқу әрекетін ұйымдастыруға және үздіксіз білім алуға дайындығын арттыру біліктілігі;

- студенттер арасында тәрбие жұмысын ұйымдастыру және жүргізе алу біліктілігі [5,12 б.].

Н.В. Кузьминаның 1980 жылдары жасалған классикалық теориясы қазіргі кезде толықтырылып, педагогикалық жүйенің 7 бөліктік моделіне айналған. Сонымен қатар ол өз теориясын акмеологиялық тұрғыдан ересектердің кәсіби дамуымен байланысты жаңартқан.

Осыған байланысты қазіргі кездегі Н.В. Кузьминаның теориясы жоғары мектептегі педагогикалық іс-әрекеттің де жүйе ретінде анықталуына қажетті және жеткілікті негіз болады. А.А. Остапенко бұл теория бойынша педагогикалық жүйенің барлық құрылымдық және функционалдық бөліктерін біріктірген. Сонымен қатар ол бөліктер арасындағы өзара байланысты нақтылап, 1-суреттегі модель түрінде көрсетеді [6, 152 б.].

Бұл суреттен педагогикалық іс-әрекет моделінің барынша толық жасалғаны көрінеді. Сонымен қатар педагогикалық жүйенің құрылымдық және функционалдық бөліктер, олардың өзара байланысуы жоғары мектептегі педагогикалық іс-әрекетті толық анықтайды.

Жоғары мектептегі оқыту-тәрбиелеу іс-әрекетінің талап-мақсатқа сәйкес, оңтайлы және тиімді болуы педагогикалық іс-әрекеттің құрылымдық бөліктердің үйлесімді қызметінен көрінеді. Педагогикалық іс-әрекеттің бір құрылымдық бөлігі жеткіліксіз болса, онда оқыту-тәрбиелеу іс-әрекеті тиімді болмайды.

Қазақстандық психолог С.М. Жақыпов білім берудің барлық буынындағы оқыту үдерісіне жарамды әмбебап концепция жасаған. Ең алдымен С.М. Жақыпов оқытудың психологиялық мазмұнын ашады. Ол бір ғана оқыту үдерісімен міндетті түрде тәрбиелеу және тұлға даму функциялары қатар жүретінін дәйектеген. Сонымен қатар, оқыту үдерісінің психологиялық мазмұнында жобалаушы, гностикалық, конструктивті, зерттеушілік, ұйымдастырушылық, прогностикалық, коммуникативті сияқты барша педагогикалық іс-әрекеттің функционалдық бөліктері нақтыланады. Олай болса, С.М. Жақыповтың оқыту үдерісі оқытушы үшін толық кәсіби педагогикалық

іс-әрекеттің рөлін атқарады. Екіншіден, автор оқыту үдерісінің әрі білім беру, әрі тәрбиелеуші, әрі тұлға дамытушы мүмкіндіктері тек қана оқытушы мен білім алушылардың бірлескен іс-әрекеті арқылы жүзеге асатынын тұжырымдайды. Мұнда бірлескен іс-әрекеттің мазмұнын С.М. Жақыпов танымдық үдерістердің белсенді болуы арқылы түсіндіреді. Осыған байланысты оның еңбектерінде «бірлескен танымдық іс-әрекет» және «бірлескен ақыл-ой әрекеті» ұғымдары анықталып, сипатталады. Үшіншіден, С.М. Жақыпов бірлескен бірлескен танымдық іс-әрекеттің тиімді болуының қажетті шарты ретінде оқытушы мен білім алушылар арасындағы диалогты дәйектейді [7,181б.].

А.К. Мынбаева Н.В. Кузьмина мен А.И. Шербаков ұсынған педагогикалық іс-әрекет құрылым бөліктерінен жинақталған. Автор осыған байланысты төрт компоненттік педагогикалық іс-әрекет құрылымын толықтай сипаттайды:

- 1) педагогикалық іс-әрекеттің конструктивті құрылым бөлігі;
- 2) педагогикалық іс-әрекеттің ұйымдастырушы құрылым бөлігі;
- 3) педагогикалық іс-әрекеттің коммуникативтік құрылым бөлігі;
- 4) педагогикалық іс-әрекеттің зерттеушілік құрылым бөлігі

Жоғары мектеп оқытушысының ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің әр түрлі аспектілері отандық және шетелдік педагог-ғалымдар – М.Н. Скаткин, В.М. Полонский, В.В. Краевский, В.И. Загвязинский пен Р. Атаханов, В.И. Журавлев, Ю.З. Кушнер, Е.В. Бережнова, Ш.Т. Таубаева, С.Н. Жиенбаева, А.А. Булатбаева, және т.б. еңбектерінде қарастырылады.

Оқытушы кәсіби іс-әрекет барысында қандай функция атқарса да оның мазмұны ғылымилық қағидасына сәйкес келуі керек. Оқытушы ғылыми-зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыру арқылы оқыту-тәрбиелеу, педагогикалық қарым-қатынас және өзін-өзі таныту үдерістерінің сапасын арттырады. Олай болса жоғары мектеп оқытушысының кәсіби іс-әрекетінде ғылыми және педагогикалық

жұмыстардың үйлесімді сәйкестігі маңызды болады. Педагогикалық жұмыстардың шамадан тыс артық болуынан оқытушының ғылыми-зерттеу іс-әрекетпен айналысуын азайтады. Сонымен қатар оқытушы көп уақытын ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне арнаса, оның оқыту-тәрбиелеу қызметінің сапасы төмендеуі мүмкін. Бұл мәселені алғаш рет педагогикалық-психологиялық ғылымдарда З.Ф. Есарева талдады.

Т.А. Вековцева оқытушыларды тар ауқымды қызмет атқаратын «ғалым-оқытушы» немесе «тәжірибеші-оқытушы» (білім беруші) деп ажыратып, не ғылыми-зерттеу не оқыту-тәрбиелеу бойынша біржақтылық біртұтас педагогикалық іс-әрекет болмайтыны ескертеді.[8,78б].

М.И. Ситникова жоғары мектеп оқытушысының кәсіби педагогикалық жағынан өзін-өзі таныту мәдениетінің қалыптасуын кәсіби педагогикалық іс-әрекетіндегі негізгі салаларға байланысты жоғары мектеп оқытушысының төрт типін анықтаған:

- «оқытушы-білім беруші»;
- «оқытушы-тәрбиеші»;
- «оқытушы-әдіскер»;
- «ғалым-оқытушы» [9,206 б.].

М.В. Буланова-Топоркова еңбегінде [10,47б.] жоғары мектеп оқытушылары бағыттылығына байланысты үш топқа бөлінеді:

1) педагогикалық бағыттылығы басым оқытушылар – шамамен оқытушылардың жалпы санының 2/5 бөлігін құрайды;

2) зерттеушілік бағыттылығы басым оқытушылар – шамамен оқытушылардың жалпы санының 1/5 бөлігін құрайды;

3) педагогикалық және зерттеушілік бағыттылықтары бірдей оқытушылар – шамамен оқытушылардың жалпы санының 1/3 бөлігін құрайды.

Қорытынды

Бірақ бірқатар зерттеушілер оқытушының кәсіби іс-әрекетінде жетекші іс-әрекет ретінде оның педагогикалық түрін алға қояды. Десе де мұнда оқытушының кәсіпқойлығы ғылыми-зерттеу жұмысымен бекітілу қажеттігі ескертіледі. Кері жағдайда оқытушының оқыту-тәрбиелеу іс-әрекеті тиімді болуын айтпағанда, оның «сөніп» қалу қаупі шығады.

Бұл кәсіби іс-әрекеттегі өзгешеліктер жоғары мектеп оқытушысының кәсіби дамуындағы басты бағытты айқындайды. Осыған байланысты оқытушының кәсіби іс-әрекетіне түрткі болатын басыңқы құндылықтар, мотивтер, қажеттіліктер жүйесі байқалады. Кәсіби іс-әрекет құрылымындағы бөліктердің бірінің басымдылықпен таңдалынуы оқытушының маман ретіндегі бағыттылығының мазмұнын көрсетеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Леонтьев А.Н. Психология общения. 3 изд. – М.: Смысл, 1999. – 365 с.
2. Мынбаева А.К. Когнитивные технологии обучения: учебное пособие - Алматы: Қазақ университеті, 2014.
3. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя. – Алматы: Ғылым, 1998.
4. Кузьмина Н.В. Понятие «педагогической системы» и критерии ее оценки / Методы системного педагогического исследования. - М.: Народное образование, 2002.
5. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М., 1993.
6. Остапенко А.А Педагогический грех: понятие, виды, масштаб. Лекции по системной и со-образной педагогике. - Краснодар, 2016.
7. Жақыпов С.М. Жалпы психология негіздері. Оқулық - Алматы: Алла прима, 2012.
8. Профессиональное саморазвитие преподавателя вуза: монография / Т. А. Вековцева. М-во образования и науки Российской Федерации, Южно-Уральский гос. ун-т. - Челябинск: Изд. центр ЮУрГУ, 2013.

9. Ситникова М. И. Профессиональная самореализация преподавателя университета как способ формирования социально-технологической культуры субъектов образовательного пространства // Социально-технологическая культура как феномен XXI века: Материалы Международной научно-практической конференции 29-31 мая 2006 г. в 2 ч. Ч. I. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2006.

10. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы. Учебное пособие. — Ростов н/Д: Феникс, 2002.

References

1. Leont'ev A.N. Psihologiya obshcheniya [Psychology of communication]. Is. 3 (Smysl, Moscow, 1999, 365 p.).
2. Mynbaeva A.K. Kognitivnye tekhnologii obucheniya: uchebnoe posobie [Cognitive technologies of training: textbook] (Kazak universiteti, Almaty, 2014, 146 p.).
3. Hmel' N.D. Teoreticheskie osnovy professional'noj podgotovki uchitelya. [Theoretical foundations of professional training of teachers] (Gylm, Almaty, 1998, 320 p.).
4. Kuz'mina N.V. Ponyatie «pedagogicheskoy sistemy» i kriterii ee ochenki [The concept of «pedagogical system» and criteria for its evaluation], Metody sistemnogo pedagogicheskogo issledovaniya [Methods of system pedagogical research] (Narodnoe obrazovanie, Moscow, 2002).
5. Markova A.K. Psihologiya truda uchitelya [Psychology of teacher's work] (Moscow, 1993, 186 p.).
6. Ostapenko A.A. Pedagogicheskij grekh: ponyatie, vidy, masshtab. Lekcii po sistemnoj i so-obraznoj pedagogike [Pedagogical sin: concept, types, scale. Lectures on system and co-figurative pedagogy] (Krasnodar, 2016).
7. Zhakypov S.M. Zhalpy psihologiya negizderi [Zhalpy psikhologiya negizderi]. Textbook (Alla prima, Almaty, 2012).
8. Vekovtseva T. A. Professional'noe samorazvitie prepodavatela vuza [Professional self-development of University teachers monograph] (Ministry of Education and Science of the Russian Federation, South Ural State University, Chelyabinsk, 2013).
9. Sitnikova M. I. Professional'naya samorealizatsiya prepodavatela universiteta kak sposob formirovaniya social'no-tekhnologicheskoy kul'tury sub'ektov obrazovatel'nogo prostranstva [Professional self-realization of a university teacher as a way of forming socio-technological culture of subjects of educational space], Social'no-tekhnologicheskaya kul'tura kak fenomen XXI veka: Materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii 29-31 maya 2006 [Socio-technological culture as a phenomenon of the XXI century: Materials of the International Scientific and Practical Conference May 29-31, 2006]. In 2 parts. Part 1 – Belgorod: Publishing house of BelSU, 2006).
10. Bulanova-Toporkova M.V. Pedagogika i psihologiya vysshej shkoly [Pedagogy and psychology of higher school]. Study guide, Feniks, Rostov-on-Don, 2002).

Г.Т. Аюпова, М.Е. Мазанбекова

Alikhan Bukeikhanov University, г. Семей, Казахстан

Теоретические проблемы профессиональной педагогической деятельности преподавателя высшей школы

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические основы профессиональной педагогической деятельности преподавателя высшей школы. Различия в профессиональной деятельности определяют главное направление в профессиональном развитии преподавателя высшей школы. В связи с этим наблюдается система доминирующих ценностей, мотивов, потребностей, побуждающих к профессиональной деятельности преподавателя. Приоритетным выбором одной из частей в структуре профессиональной деятельности предусмотрено содержание направленности преподавателя как специалиста. Личностные качества преподавателя высшей школы определяются как комплексная интегрированная,

синтезированная и взаимосвязанная между собой структура, позволяющая осуществлять и совершенствовать профессиональную деятельность, потенциальную возможность самореализации субъектов образования. Структурное содержание личностного развития преподавателя высшей школы понимается и признается на основе теоретического моделирования. Личностное развитие преподавателя высшей школы имеет позитивную направленность и негативный, т.е. деформационный характер. Конкретизация и обобщение методологических направлений педагогических психологических основ личностного исследования преподавателя высшей школы будут иметь важное значение для соответствующих наук, теории и методологии образования. Анализ и выявление психолого-педагогических проблем развития личности преподавателя высшей школы, связанных с его профессиональной деятельностью и профессионально-педагогическим отношением, имеет значение в области современной педагогики высшей школы и психологии высшей школы.

Ключевые слова: преподаватель высшей школы, профессиональная педагогическая деятельность, ведущая деятельность, совместная умственная деятельность, педагогическая квалификация.

G.T. Ayupova, M.E. Mazanbekova
Alikhan Bukeikhanov University, Semey, Kazakhstan

Theoretical problems of professional-pedagogical activity of a higher school teacher

Abstract. The article discusses the theoretical foundations of the professional-pedagogical activity of a high school teacher. Differences in professional activity determine the main direction in the professional development of a higher school teacher. In this regard, there is a system of dominant values, motives, and needs that encourage the professional activity of a teacher. The priority choice of one of the parts in the structure of professional activity provides for the content of the orientation of the teacher as a specialist. The personal qualities of a high school teacher are defined as a complex integrated, synthesized, and interconnected structure that allows for the implementation and improvement of professional activities, the potential for self-realization of subjects of education. The structural content of the personal development of a high school teacher is understood and recognized on the basis of theoretical modeling. The personal development of a high school teacher has a positive orientation and a negative, i.e. deformational character. Concretization and generalization of methodological directions of pedagogical psychological foundations of personal research of a higher school teacher will be important for the relevant sciences, theory, and methodology of education. The analysis and identification of psychological and pedagogical problems of the personality development of a higher school teacher related to his professional activity and professional-pedagogical attitude are important in the field of modern pedagogy of higher school and psychology of higher school.

Keywords: high school teacher, professional-pedagogical activity, leading activity, joint mental activity, pedagogical qualification

Авторлар туралы мәліметтер:

Аюпова Г.Т. – корреспондентия үшін автор, PhD, Әлихан Бөкейхан университеті «Педагогика және психология» кафедрасының аға оқытушысы, Семей, Қазақстан.

Мазанбекова М.Е. – педагогика ғылымдарының магистрі, Әлихан Бөкейхан университеті «Педагогика және психология» кафедрасының оқытушысы, Семей, Қазақстан.

Ayupova G.T. – Corresponding author, Ph.D., Senior Lecturer of the Department of «Pedagogy and Psychology», Alikhan Bukeikhanov University, Semey, Kazakhstan.

Mazanbekova M.E. – Master of Pedagogical Sciences, teacher of the Department of «Pedagogy and Psychology», Alikhan Bukeikhanov University, Semey, Kazakhstan.